

Na osnovu člana 35. stav 1. tačka 1.1 Zakona br. 03/L-209 o Centralnoj banci Republike Kosova (Službeni list Republike Kosova, br. 77 / 16. avgust 2010.), i članova 16. i 85. Zakona br. 04/L-093 o Bankama, mikrofinansijskim institucijama i nebankarskim finansijskim institucijama (Službeni list Republike Kosova, br. 11/11. maj 2012.), Odbor Centralne banke Republike Kosova, na sastanku održanom 28. januara 2016. godine je usvojio sledeće:

UREDBA ZA KORIŠĆENJE SPOLJNIH KREDITNIH PROCENA ZA POTREBE IZRAČUNAVANJA REGULATORNOG KAPITALA

Član 1 Svrha i delokrug

1. Svrha ove Uredbe je da utvrđuje pravila i kriterijume za korišćenje procena od strane institucija za spoljne kreditne procene, za utvrđivanje pondera rizika prema sredstvima, prilikom obračunavanja zahteva za minimalni regulatorni kapital za kreditni rizik prema standardizovanom pristupu Stuba I Standarda Bazela za kapital.
2. Ova Uredba se primenjuje na sve licencirane banke od strane CBK-a koje posluju u Republici Kosovo.

Član 2 Definicije

1. Svi izrazi koji korišćeni u ovoj Uredbi imaju isto značenje sa definisanim izrazima u članu 3. Zakona br. 04/L-093 o Bankama, mikrofinansijskim institucijama i nebankarskim finansijskim institucijama (u nastavku: *Zakon o bankama*) i/ili sa sledećim definicijama za svrhu ove Uredbe:

- 1.1. **Institucija za spoljnu kreditnu procenu** (u nastavku: ISKP) – je pravno lice, koje priprema i izdaje na profesionalnoj osnovi, **traženu** ili **datu** kreditnu procenu, u cilju procene kreditnog rizika.
- 1.2. **Priznati ISKP** – je institucija za spoljnu kreditnu procenu, priznata od strane CBK-a. Za potrebe izračunavanja zahteva za kapital, banke mogu da koriste samo kreditne procene ISKP-a koji su priznati od strane CBK-a.
- 1.3. **Imenovani ISKP** – je priznati ISKP, koji je imenovan od strane komercijalne banke u skladu sa svojim internim uredbama, čije procene banka je odlučila da koristi u svrhu utvrđivanja pondera rizika prema zahtevima Uredbe CBK-a za Adekvatnost kapitala.

- 1.4. **Agencija za kreditiranje izvoza** – (u nastavku: AKI) – je agencija koja podržava izvozne aktivnosti, za fizička i pravna lica, u zemljama u kojim je AKI registrovana. AKI nudi garantovane vladine kredite, garancije i osiguranja koje pokrivaju trgovinski i politički rizik, zemlje koja pozajmljuje. Banke u obračunu zahteva za kapital, mogu da koriste kreditne procene objavljene od strane AKI, ukoliko ispunjavaju uslove koji su utvrđeni u ovoj Uredbi.
- 1.5. **Priznati AKI** – procene Organizacije za evropsku saradnju i razvoj (OESR).
- 1.6. **Kreditni rejting** – je mišljenje o kreditnoj sposobnosti/solventnosti jednog subjekta, duga ili finansijske obaveze, dužničkih hartija od vrednosti, preferencijalne akcije ili bilo kog drugog finansijskog instrumenta, ili izdavaoca jednog od ovih finansijskih instrumenata, koristeći uspostavljeni i utvrđeni sistem kategorizacije kreditnih klasifikacija. Kreditni rejting može biti **traženi** (solicited rating) ili **ne traženi** (unsolicited rating).
- 1.7. **Traženi rejting** – je bilo koji rejting izdat od strane priznatog ISKP-a, po zahtevu institucije/subjekta koji se procenjuje, uz plaćanje tarife.
- 1.8. **Ne traženi rejting** – je procena izdata od strane priznatog ISKP-a, bez zahteva institucije/subjekta koji se procenjuje i bez plaćanja tarife.
- 1.9. **Vrste kreditnog rejtinga su:**
- Kratkoročni i dugoročni kreditni rejting;
 - Kreditni rejting zajmoprimca i kreditni rejting finansijskog instrumenta;
 - Kreditni rejting za tržišne segmente.
- 1.10. **Mapiranje procene kreditnog rizika** – je postupak u kojem individualna kreditna procena od strane priznatog ISKP se odnosi na kategorije kvaliteta kreditne procene određene prema standardizovanim pristupom Stuba I okvira Bazela.
- 1.11. **Segmenti tržišta** uključuju:
- Glavne tržišne segmente;
 - Grupa subjekata i/ili finansijskih instrumenata gde priznati ISKP primenjuje istu metodologiju i proceduru za izdavanje, re-izdavanje ili oduzimanje kreditnog rejtinga.
- 1.12. **Glavni tržišni segmenti su:**
- **Javne institucije** (centralna vlada, centralne banke, javne institucije, lokalna samouprava) i finansijski instrumenti koji su izdati od strane ovih subjekata (isključujući finansijske strukturirane proizvode);
 - **Trgovinska društva** – pravni subjekti u javnom ili privatnom sektoru koji posluju na komercijalnoj osnovi i finansijski instrumenti izdati od strane ovih subjekata (isključujući finansijske strukturirane proizvode);
 - **Strukturirani finansijski proizvodi** – svi izdati finansijski proizvodi, bez obzira na izdavaoca, uključujući i proizvode hartija od vrednosti.

Član 3

Priznavanje institucija za spoljnu kreditnu procenu

1. Banke kako bi određivale ponder rizika jednog ili više izlaganja, treba da koriste samo procene ISKP-a koje su priznate od strane CBK-a kao prihvatljive za tu svrhu.
2. CBK može priznati ISKP na jedan od ova dva načina:
 - 2.1. Indirektno priznavanje** u slučajevima kada CBK prihvata ISKP ne sprovodeći svoju proceduru procene. Procedure za indirektno priznavanje mogu da koriste priznate ISKP od strane država članica Evropske unije zasnovane na odredbama Uredbe 1060/2009 Evropskog parlamenta i saveta.
 - 2.2. Direktno priznavanje** u slučajevima kada CBK vrši svoju procenu za priznavanje ISKP-a.
3. Svaki ISKP, čije procene će se koristiti od strane banke za potrebe ove Uredbe, treba da podnesu zahtev za apliciranje u CBK za njeno priznavanje. (Aneks1)
4. Kao deo indirektnog priznanja ISKP-a, CBK dozvoljava momentalno i automatsko priznavanje sledećih institucija: “Fitch Ratings”, “Moody’s” i “Standard & Poor’s”, na ovaj način ove institucije neće biti dužne da prolaze kroz proceduru apliciranja kako je utvrđeno u stavu 3. ovog člana.
5. Za svaki ISKP koji se automatski kvalifikuje za priznavanje (indirektno) od strane CBK-a, treba da traži direktno ili indirektno priznavanje prema utvrđenim kriterijumima u ovoj Uredbi.
6. CBK će priznati ISKP kao prihvatljivim u okviru direktnog priznanja samo kada se utvrdi da je metodologija procene ISKP-a u skladu sa zahtevima objektivnosti, nezavisnosti, kontinuiranog preispitivanja i da rezultati kreditnih rejtinga ispunjavaju zahteve kredibiliteta i transparentnosti, kao i tehničke kriterijume utvrđene ovom Uredbom.
7. CBK u slučaju kada ISKP je priznata kao prihvatljiva od strane nadležnih organa države članice Evropske unije, može da je priznaje kao prihvatljivu, bez sprovođenja svog procesa procene.
8. CBK može da donese dodatna uputstva o procesu priznanja ISKP-a i jednu listu priznatih ISKP-a.

Član 4

Tehnički kriterijumi za priznavanje ISKP-a

ISKP radi priznavanja od strane CBK-a, treba da ispuni sledeće uslove:

- 1. Objektivnost:** Metodologija koja se koristi od strane ISKP-a za utvrđivanje kreditnog rejtinga treba da bude rigorozna, sistematska, kontinuirana i da podleže validnosti, na osnovu istorijskog iskustva. CBK kako bi potvrdila ispunjenje ovih zahteva, traži od ISKP-a ispunjenje sledećih uslova:

1.1. Metodologija koja se koristi mora uzeti u obzir faktore koji čine diferencijaciju

- specifičnih karakteristika različitih pozicija procenjenih ovom metodologijom (procesu priznavanja nije cilj da proveri tačnost metodologije, već ona mora biti podržana od strane statističkih dokaza iz njene upotrebe u prošlosti);
- 1.2. Sposobnost objašnjenja metodologije treba da se zasniva na raspoloživim podacima o stopama neuspeha, registrovanih za nivoe individualne procene i stopa migracija, između različitih nivoa procena;
 - 1.3. Metodologija treba dosledno primenjivati sve izloženosti u određenoj klasi i treba da pravi potrebnu razliku između izloženosti prema različitim klasama;
 - 1.4. Metodologija treba da bude proverena u okviru institucije (ISKP-a) na osnovu istorijskog iskustva; i
 - 1.5. Metodologiju treba ispraviti na osnovu sistematskih grešaka identifikovanih tokom ponovnog testiranja.
2. **Nezavisnost:** Metodologija bi trebalo da je nezavisna od uticaja ili spoljnih političkih ograničenja i od sukoba interesa ili ekonomskih pritisaka, koji mogu uticati na kreditnu procenu. CBK kako bi proverila ispunjenje ovog zahteva, traži od ISKP-a da ispuni ove uslove:
- 2.1. preduzeti neophodne mere kako bi se osigurala nezavisnost od vlasništva i kako bi sprečile pritiske ili spoljna politička ili ekonomska ograničenja, koja mogu rizikovati objektivnost kreditnog rejtinga;
 - 2.2. organizaciona struktura iz operativnog ugla obezbeđuje ljudske resurse i pravne mogućnosti, podelu aktivnosti kreditnog rejtinga od ostalih aktivnosti, kao što su savetovanje i marketing, koje mogu uticati na objektivnost procene;
 - 2.3. usvojena su interna pravila za sprečavanje sukoba interesa u vezi sa uključenim osobama u uspostavljanju procena;
 - 2.4. aktivnost procene je profitabilna i ISKP ima dovoljno finansijskih resursa na raspolaganju;
 - 2.5. struktura tarifa koje se stavljaju na teret procenjenom subjektu i naknada odgovornog osoblja za postavljanje procena, ne podležu uticaju rezultata procene i obrnuto;
 - 2.6. preduzete su neophodne mere kako bi se osigurala nezavisnost u davanju procena od glavnih klijenata, koji stvaraju značajan deo prihoda (koji čine više od 5% prihoda);
 - 2.7. ima dovoljno osoblja sa odgovarajućim stepenom stručnosti i profesionalnog iskustva u vršenju kreditnih procena (na primer, najmanje jedna od osoba koja učestvuju u odluci o proceni, mora da ima najmanje tri godina iskustva). Broj osoblja treba da bude adekvatan za obim sprovedenog poslovanja, imajući u obzir i potrebu da se održi stalan kontakt sa procenjenim subjektima, tamo gde je to deo korišćene metodologije;
 - 2.8. formalizovana su interna pravila upravljanja na jasan način;
 - 2.9. na odgovarajući način otkriva bilo kakve sukobe interesa; i
 - 2.10. ima funkciju interne revizije (ili druge slične funkcije), koji je nezavisan od odgovornih lica za utvrđivanje procena i koji je odgovoran za proveru efikasnog sprovođenja uslova nezavisnosti.
3. **Kontinuirano razmatranje:** Kreditne procene ISKP-a podležu kontinuiranom razmatranju i odgovaraju promenama u finansijskim uslovima. CBK kako bi potvrdila ispunjenje ovog zahteva, traži od ISKP-a da ispuni sledeće uslove:
- 3.1. ISKP raspolaže sa procedurama za praćenje bilo kakve promene u procenjenim ekonomskim jedinicama, što može dovesti do značajnih promena u procenama i ako je potrebno, može da momentalno promeni procenu/e;
 - 3.2. ISPK raspolaže sa primenjenom procedurom ponovnog testiranja (*back-testing*) koja postoji najmanje za jedno godišnji period; i

- 3.3. Kreditni rejting se proverava najmanje jednom godišnje.
4. **Pouzdanost tržišta:** Individualne kreditne procene od strane ISPK-a, su poznate na tržištu kao pouzdane od strane korisnika takvih procena. CBK procenjuje kriterijum pouzdanosti, na osnovu faktora kao što su:
- 4.1. Deo tržišta koje pokriva ISKP;
 - 4.2. Stvoreni prihodi od ISKP-a i uopšte, njeni finansijski resursi;
 - 4.3. Ako postavljanje/određivanje cena/tarifa se zasniva na procenama; i
 - 4.4. Najmanje dve banke koriste njenu individualnu procenu (ISKP-a) za izdavanje obveznica i/ili procenu kreditnog rizika.
5. **Transparentnost metodologije i kreditne procene:** CBK u procesu priznanja ISPK-a, traži da:
- 5.1. ISPK učini javnim principe metodologije procene i bilo kave promene u metodologiji, na način koji je razumljiv korisnicima kreditne procene;
 - 5.2. Individualne kreditne procene da budu dostupne u pravo vreme i za sve banke koje imaju legitimne interese na ovim kreditnim procenama; i
 - 5.3. Posebno, individualne kreditne procene da stoje na raspolaganju stranim bankama (koje nisu domaće), na jednak način sa lokalnim bankama, koje imaju legitimne interese na ovim kreditnim procenama.

Član 5

Mapiranje kreditnog rejtinga ISPK-a

1. CBK uzimajući u obzir tehničke kriterijume navedene u ovoj Uredbi za priznavanje ISPK-a, definiše proces povezivanja/mapiranja između stepena kvaliteta kredita i relevantnih kreditnih procena jednog priznatog ISPK-a. Mapiranje CBK-a za indirektna priznanja, kao i za direktna priznanja ISPK-a utvrđuje se sa Uredbom CBK-a za adekvatnost kapitala banaka.
2. U slučaju kada su nadležni organi države članice Evropske unije odredili na osnovu stava 1. ovog člana, CBK može da prihvati odluku bez obavljanja svog procesa utvrđivanja povezanosti između stepena kreditnog kvaliteta i relevantnih kreditnih procena.
3. Proces mapiranja za priznate ISPK kroz direktan proces priznavanja je definisan prema predstavljenim uputstvom u aneksu 1 ove Uredbe.

Član 6

Zahtevi apliciranja za priznavanje ISPK-a

1. CBK po prijemu aplikacije za ISPK, može priznati jedan ISPK na osnovu ispunjenja kriterijuma utvrđenih ovom Uredbom.
2. ISPK će pripremiti aplikaciju za priznavanje u saradnji sa bankama koje imaju zajedničke interese u priznavanju ovog ISPK-a. Aplikacija za priznavanje mora biti propraćena traženom dokumentacijom koja pokazuje usklađenost sa kriterijumima opisanim u ovoj Uredbi.

3. U slučajevima kada CBK priznaje ISPK ne sprovodeći svoj proces procene, o usklađenosti ISPK-a sa utvrđenim kriterijumima u ovoj uredbi, onda CBK će razmatrati slučajeve individualno o tome kakvu informaciju treba da obezbedi ISPK u svojoj pisanoj aplikaciji.
4. Osim onoga što je navedeno u stavu 2.2 člana 3, priznati ISPK od strane nadležnog organa države članice Evropske unije, zajedno sa aplikacijom treba da osigura dokumentaciju koja dokazuje priznavanje ovog ISPK-a od strane nadležnog organa.
5. U slučajevima direktnog priznanja treba da se ispune svi zahtevi i da se pruži informacija propisana u aneksu 2 ove Uredbe.
6. CBK može tražiti dodatnu dokumentaciju ukoliko to smatra potrebnim, u donošenju svoje odluke u vezi sa aplikacijom.

Član 7 **Praćenje priznatih ISPK-a**

1. Priznati ISPK ima obavezu da na kontinuiran način ispuni kriterijume koji su zahtevani u toku procesa priznavanja.
2. CBK će pratiti ispunjavanje kriterijuma koji su uzeti kao osnova za izdavanje odobrenja za priznavanje kreditnog rejtinga određenih od strane ISPK-a.
3. CBK može tražiti od priznate ISPK-a i banaka, važne informacije za procenu ispunjenosti kriterijuma koji su bili osnova za odluku o odobrenju za upotrebu kreditnih rejtinga utvrđenih u tom ISPK-u.

Član 8 **Povlačenje priznavanja ISPK-a**

1. CBK može da povuče svoje priznavanje ISPK-a, u slučajevima kada:
 - 1.1. Priznata ISPK ne uspeva da bude usklađena sa kriterijumima priznavanja utvrđenim u ovoj Uredbi;
 - 1.2. Priznata ISPK koja je priznata od strane CBK-a prema indirektnoj metodi priznavanja, neće biti priznata kao takva od strane država članice Evropske unije.

Član 9 **Korišćenje kreditnih procena od strane ISPK-a za utvrđivanje pondera rizika**

1. **Opšti zahtevi**

- 1.1. Banka može da imenuje jednu ili više ISPK-a za utvrđivanje pondera rizika prema sredstvima i vanbilansnim stavkama.
- 1.2. Banka može opozvati imenovanje ISPK-a. Ukoliko postoje konkretni pokazatelji da je osnovna svrha opoziva da se smanje zahtevi adekvatnosti kapitala, banka mora da obrazloži razloge opozivanja.
- 1.3. Kreditne procene ne treba da se iskoriste na selektivan način.
- 1.4. Banka može da iskoristi tražene i ne tražene procene od strane priznatih ISPK-a.

2. Kreditni rejting ISPK-a

Banka mora da se pridrži sledećih zahteva, kada se koristi kreditni rejting ISPK-a:

- 2.1. Banka koja za određenu klasu sredstava, odluči da koristi kreditni rejting realizovan od strane ISPK-a, treba da koristi ovaj kreditni rejting na dosledan način za sve izloženosti koje su uključene u toj klasi;
 - 2.2. Banka koja odluči da koristi kreditni rejting realizovan od strane ISPK-a, treba da ih koristi na kontinuiran i dosledan način u toku celog vremena;
 - 2.3. Banka može da koristi samo kreditni rejting ISPK-a, koje uzimaju u obzir celokupan iznos duga, glavnice, kao i kamatu;
 - 2.4. U slučajevima kada za jedan zahtev postoji samo jedan kreditni rejting od strane imenovanog ISPK-a, ta procena kreditnog rizika treba da se iskoristi za određivanje pondera rizika za taj zahtev;
 - 2.5. Ako za procenjeni zahtev postoje dva kreditna rejtinga od dva ISPK-a i te dve procene odgovaraju različitim ponderima rizika, banka mora da koristi procenu koja odgovara većem ponderu rizika za taj zahtev;
 - 2.6. Ako za procenjeni zahtev postoje više od dva kreditna rejtinga od priznatih ISPK-a, banka bi trebala da razmotri dve procene koje odgovaraju sa dva najniža pondera rizika. Ako dva najniža pondera rizika su različita, onda će se koristiti procena koja odgovara najvišem ponderu rizika i ako dva najniža pondera rizika su različita, banka treba da iskoristi taj ponder rizika.
3. Bez obzira na stav 2 ovog člana, banka može izabrati priznati ISPK koji je:
 - 3.1. Filijala (zavisno pravno lice) banke;
 - 3.2. Subjekt matične banke; ili
 - 3.3. Subjekt u kome banka na direktan ili indirektan način je učesnik ili zajedno sa drugim bankama, na direktan ili indirektan način poseduje više od 50% od ukupnog iznosa akcija ili prava glasa za taj subjekat.
 4. Banka je dužna, da sa svojim internim procedurama, odredi način izbora priznatog ISPK-a i korišćenja kreditnih procena.

Član 10 Kreditna procena za izdavalaca i za izdavanje

1. Banka u slučajevima kada postoji procena rizika za jedan program ili subjekat čiji je deo instrument, koji predstavlja izloženost, koristiće ovu procenu kreditnog rizika kako bi odredila ponder rizika za ovaj instrument.
2. Banka u slučajevima kada ne postoji direktna procena sprovođenja kreditnog rizika za određeni instrument, ali postoji procena kreditnog rizika za jedan program ili subjekat, kome ne pripada instrument koji čini izlaganje, ili postoji uopštena procena za izdavalaca, iskoristiće ovu procenu kreditnog rizika, ako ova procena:
 - 2.1. Proizvodi veći ponder rizika nego što se predviđa i spomenuto izlaganje se rangira, najmanje na istom nivou (*pari passu*) ili *junior* u svim aspektima sa specifičnim programom izdavanja ili subjekta ili sa *senior* neosiguranim izlaganjima izdavalaca;
 - 2.2. Proizvodi niži ponder rizika i spomenuto izlaganje se rangira na istom nivou (*pari passu*) ili *junior* u svim aspektima sa specifičnim programom izdavanja ili subjekta ili sa *senior* neosiguranim izlaganjima izdavalaca;
3. U svim ostalim slučajevima, izlaganje treba tretirati kao ne procenjeno.
4. Procene kreditnog rizika za jedan subjekat u okviru grupe srodnih poslovanja, ne može da se koristi za ponderisanje sa rizikom ostalih subjekata u okviru iste grupe.

Član 11

Kratkoročne kreditne procene

1. Kratkoročne kreditne procene se mogu koristiti samo za kratkoročnu aktivnu i vanbilansne stavke koje čine deo izloženosti prema bankama i ostalim trgovačkim društvima (korporacijama).
2. Svaka kratkoročna kreditna procena će biti sprovedena samo za poziciju na koju se odnosi i neće biti korišćena za izvođenje pondera rizika za neku drugu poziciju, sa izuzećem u dole navedenim slučajevima:
 - 2.1. Ukoliko je jednom procenjenom kratkoročnom finansijskom instrumentu određen ponder rizika od 150%, onda će za sve neobezbeđene i neprocenjene izloženosti, kratkoročne ili dugoročne prema tom dužniku biti korišćen ponder rizika od 150%.
 - 2.2. Ukoliko je jednom procenjenom kratkoročnom finansijskom instrumentu određen ponder rizika od 50%, onda će za svaku neobezbeđenu kratkoročnu izloženost biti korišćen ponder rizika ne niži od 100%.

Član 12

Procena za pozicije u domaćoj ili stranoj valuti

1. Kreditna procena koja se odnosi na poziciju u lokalnoj valuti dužnika ne može se koristiti za izvođenje pondera rizika za jednu drugu izloženost prema istom dužniku, koja je izražena u nekoj stranoj valuti.

2. Kada se pojavi jedna izloženost kao posledica učešća jedne banke u kreditu multilateralne banke za razvoj, kojoj je na tržištu priznat status poželjnog kreditora, CBK može dozvoliti banci/ma da koriste za svrhe pondera rizika kreditnu procenu pozicija u lokalnoj valuti dužnika.

Član 13

Sprovođenje, popravne mere i civilne kazne

Svako kršenje ove uredbe biće predmet popravnih mera i kazni, predviđenih Zakonom o Centralnoj Banci i Zakonom o Bankama.

Član 14

Prelazne odredbe

Banke moraju biti usklađene sa zahtevima ove Uredbe u roku od tri (3) meseca od dana stupanja na snagu.

Član 15

Aneksi

Sastavni deo ove Uredbe su aneks 1 i aneks 2.

Član 16

Stupanje na snagu

Ova uredba stupa na snagu 1. februara 2016. Godine.

Predsednik Odbora Centralne Banke Republike Kosovo

Dr. Prof. Bedri Peci

ANEKS 1

Proces mapiranja za direktna priznanja ISKP-a

1. Da bi uporedila i povezala relevantne stepene kreditnog rizika određene po kreditnoj proceni svakog ISKP-a, CBK će uzeti u obzir kvantitativne faktore, kao što su stope dugoročnog neuspeha, u vezi sa svim pozicijama sa istom procenom kreditnog rizika. Za nove ISKP-e i za one koje su registrovale samo jedan kratak niz podataka neuspeha, CBK zahteva od njih procenu stope dugoročnog neuspeha za sve pozicije određene istom kreditnom procenom;

2. Da bi uporedila i povezala relevantne stepene kreditnog rizika određene po kreditnoj proceni svakog ISKP-a, CBK će uzeti u obzir kvalitativne faktore kao što su: grupa jedne posebne vrste emitera koje pokriva ISKP, gamu kreditnih procena koje odredi ISKP, značenje svake kategorije određene kreditne procene kao i definiciju za neuspeh “default” koju koristi ISKP.

3. CBK upoređuje stope neuspeha, ostvarenih od svake kreditne procene jednog posebnog ISKP-a i putem izgrađenih standarda na osnovu iskustava stopa neuspeha (default) ostalih ISKP-a, za jednu kategoriju emitera, za koje CBK proceni da predstavljaju jednak nivo kreditnog rizika.

4. U slučajevima kada CBK smatra da su stope neuspeha za kreditnu procenu ISKP-a materijalno i sistematski više nego izgrađeni standardni, ona postavlja jedan nivo/stepen kvaliteta kreditne procene na osnovu određenih stepena za procenu kreditnog rizika ISKP-a.

5. U slučajevima za koje je CBK podigao ponder rizika u vezi sa procenom kreditnog rizika jednog posebnog ISKP-a i ukoliko ISKP dokaže da su stope neuspeha ostvarene na osnovu svog iskustva kreditnih procena, nisu materijalno i sistematski viši nego standardni, može odlučiti da povрати nivo/stepen kvaliteta početne kreditne procene na nivou kvaliteta kreditne procene date od strane ISKP-a.

6. CBK će povezati (po *mapping-u*) kreditne procene od jednog ISKP-a na ovaj način:

6.1. Koristeći direktnu povezanost (*mapping*);

6.2. CBK će neprekidno pratiti adekvatnost povezanosti/mappinga kreditne procene, kao i promene koje se dogode u mappingu i ukoliko smatra da mapping nije više adekvatan, onda će CBK izvršiti ponovnu povezanost korišćenih stepena (*re-mapping*).

6.3. CBK će koristiti akumuliranu stopu trogodišnjeg neuspaha - *Cumulative Default Rate* (dalje: *trogodišnji CDR*) i ostale količinske i kvalitativne podatke radi povezivanja kreditnih procena.

6.4. Za povezivanje dugoročnih kreditnih procena, CBK upoređuje desetogodišnji prosek trogodišnjih CDR-a, za sve zakonske subjekte za koje je određena ista dugoročna kreditna procena od institucije za kreditnu procenu sa dugoročnom trogodišnjom referencom CDR-a za odgovarajući nivo kreditnog kvaliteta, i koje su u skladu sa sledećom tabelom (Tabela 1):

Tabela 1

Nivo/stepen kreditnog kvaliteta	1	2	3	4	5
Trogodišnja procena CDR-a	0.10%	0.25%	1.00%	7.50%	20.00%

6.5. Prema povezanosti u gore navedenoj tački 6.4, dva zadnja trogodišnja CDR-a za sve određene zakonske subjekte u istoj dugoročnoj kreditnoj proceni od institucije za kreditnu procenu će biti upoređeni standardnim nivoom za trogodišnje CDR-e odgovarajućeg nivoa kreditnog kvaliteta, u skladu sa sledećom tabelom (tabela 2):

Tabela 2

Nivo kreditnog kvaliteta	1	2	3	4	5
Praćenje trogodišnjeg CDR-a	0.80%	1.00%	2.40%	11.00%	28.60%
Aktiviranje trogodišnjeg CDR-a	1.20%	1.30%	3.00%	12.40%	35.00%

6.6. Zaobliženjem gore navedene tačke 6.4, ukoliko institucija za kreditnu procenu ne poseduje dugi niz stope neuspaha, obračunavaće se desetogodišnji prosek trogodišnjih CDR-a, kao i ostali količinski parametri koji se koriste za povezivanje (mapping) kreditnih procena.

6.7. CBK će prvo povezati dugoročne kreditne procene upoređujući trenutni ili predviđeni desetogodišnji prosek određenih trogodišnjih CDR-a za kreditnu procenu sa dugoročnom referencom određenih trogodišnjih CDR-a za odgovarajući nivo kreditnog kvaliteta, kao što je prikazano u tabeli 1. Ova povezanost (mapping) se potvrđuje koristeći nivo praćenja standardnih i trogodišnjih CDR-a kao i nivo standarda aktiviranja trogodišnjih CDR-a za odgovarajući nivo kreditnog kvaliteta, u skladu sa tabelom 2, na ovaj način:

- a) Kada je zadnji CDR određen za kreditnu procenu iznad relevantnog nivoa praćenja, CBK će odrediti jedan manje poželjniji nivo praćenja stepena kreditnog kvaliteta u poređenju sa onim određenim od ISKP-a, ukoliko utvrdi da se iskustvo sa većim neuspehom pripisuje slabijim standardima na proceni kreditnog rizika.
- b) Kada su dva zadnja CDR-a određene kreditne procene iznad relevantnog nivoa aktiviranja, CBK može da odredi niži stepen kreditnog kvaliteta od onog

određenog od ISKP-a, ukoliko se pretpostavlja da su standardi za procenu kreditnog rizika ISKP-a ili jako niski ili nisu sprovedeni na odgovarajući način.

7. Gore navedenim podparagrafom 6.7, ako CBK odredi viši nivo kreditnog kvaliteta i ukoliko ISKP dokaže da se stope neuspeha za kreditnu procenu ne razlikuju od referentne stope, CBK može odlučiti da povрати početni kreditni kvalitet na nivo/stepen procene kreditnog kvaliteta datog od ISKP-a.
8. CBK u povezivanju (*mapping-u*) dugoročne procene kredita, osim trogodišnjih kreditnih procena takođe analizira i ostale podatke ukoliko to smatra opravdanim.
9. CBK će povezati kratkoročne kreditne procene na osnovu rezultata mapinga dugoročnih procena kao i rezultata mapinga kratkoročnih kreditnih procena jednog ISKP-a na osnovu dugoročne procene kredita.

ANEKS 2

Osnovne informacije aplikacije *

OPŠTE INFORMACIJE

- Vrsta aplikacije: za korišćenje na kreditnim procenama ISKP-a za ponder rizika sredstava u Standardizovanom Pristupu, ili ponderu rizika sekuritizacija (securitizations).
- Segmenti tržišta na kojima podnosilac zahteva traži priznavanje.
- Vrsta procene kredita: traženi (*solicited*) ili/i dati (*unsolicited*), sa jednim kratkim objašnjenjem o logici politika procene.
- Nadležni autoriteti za koje podnosilac zahteva traži priznavanje ili ima za cilj da traži priznavanje.
- Zemlje na kojima ISKP vrši svoje aktivnosti.

Prezentacija ISKP-a

- Osvrt na zakonsku strukturu ISKP-a i grupi kojoj pripada: vlasništvo, glavni ogranci (filijale), pomoćne ili ostale pružene usluge itd. Informacija o vlasništvu treba da obuhvati listu deoničara, koji poseduju deset ili više odsto (10%) kapitala ISKP-a. Ovo se ograničenje može promeniti zavisno od strukture vlasništva ISKP-a.
- Ukupni broj redovnih radnika i sa punim radnim vremenom.
- Ukupni broj i procenat prihoda od glavnih klijenata i/ili pretplatnika (na primer, klijenti ili pretplatnici koji zauzimaju 5% ili više od totalnog iznosa prihoda; granica se može promeniti zavisno od ISKP-a).
- Finansijska informacija koja pokazuje finansijsku održivost ISKP-a: finansijski pregledi ISKP-a za poslednje tri godine i predviđanja za tri sledeće godine ukoliko su dostupne, ili pismo podrške od matičnog subjekta.
- Informacija o kodeksu ponašanja, ukoliko je taj kodeks u saglasnosti sa prihvatljivim tržišnim standardima ili međunarodno priznatim standardima.

Tehnički kriterijumi

Podnosilac zahteva treba obuhvatiti u svojoj aplikaciji jedan opis osnovnog procesa kreditne procene (*rating*) za svaki tržišni segment ili poziciju sekuritizacije i svaku geografsku zonu u kojoj teži za priznavanjem. Podnosilac zahteva ne mora postavljati dvostruka pitanja i informacije za ovaj paket aplikacija, ali treba jasno reći šta razlikuje jednu oblast priznavanja od druge za svaki kriterijum priznavanja.

CBK izražava interesovanje samo za informacije koje su relevantne za segment tržišta i/ili položaj sekuritizacije za koji je podnesena prijava.

METODOLOGIJA

1. Objektivnost

Pitanje:

Kako se možete osigurati da je metodologija koja se koristi za kreditnu procenu rigorozna, sistematska i da podleže potvrđivanju (validnosti) na osnovu istorijskog iskustva?

Minimalna informacija koja se mora osigurati CBK-u radi verifikacije da li su kriterijumi priznavanja prihvatljivi:

- 1) Detaljan opis metodologije i procesa kreditne procene i kako je to definisano, sprovedeno i izmenjeno ovom metodologijom. Ovaj opis treba da sadrži opis procesa koji se sprovodi kako bi se osiguralo dosledno sprovođenje metodologija kreditne procene, za sve kreditne procene na poseban način, ulogu komisija za procenu i smernica kojima se oni pridržavaju, količinu unosa podataka od procenjenih subjekata, pristup nejavnim informacijama itd.
- 2) Za svaku od grupa sredstava u okviru kojih se sprovodi osnovna metodologija na dosledan način (na primer strukturisane informacije, javne finansije, privredni subjekti) detaljan opis količinskih podataka: ključne varijable, izvori podataka, pretpostavke i korišćene količinske tehnike, prostiranje podataka od procenjenih subjekata itd
- 3) Za svaku od grupacija sredstava u okviru kojih se sprovodi osnovna metodologija na dosledan način (na primer strukturisane informacije, javne finansije, privredni subjekti) detaljan opis kvalitativnih podataka: posebno delokrug kvalitetnog prosuđivanja, kao na primer u vezi sa strategijom, privrednim planovima procenjenih subjekata itd.
- 4) Sažetak, po geografskim zonama, znatnih promena u korišćenim osnovnim metodologijama.
- 5) Opis korišćene metodologije radi verifikacije tačnosti, doslednosti i snage razlikovanja sistema klasifikacija koji otkrivaju detalje o rezultatima i zaključaka dobijenih od jedne takve analize.

2. Nezavisnost

Pitanje:

Kao se možete osigurati da je nezavisnost metodologije oslobođena od spoljnih uticaja politike ili ograničenja privrednih pritisaka koji mogu uticati na procenu jednog subjekta ili finansijskog instrumenta?

Minimalna informacija koja se mora osigurati CBK-u radi evidentiranja da su kriterijumi priznavanja prihvatljivi:

- 1) Opis procedura koja teže osiguranju pravednih i objektivnih kreditnih procena: mehanizmi za identifikaciju, sprečavanje, administraciju i eliminisanje trenutnih ili mogućih sukoba interesa.
- 2) Opis zaštitnih mera na snazi u slučajevima kada su procenjeni deoničari ili ostale strane u grupi povezanih strana.
- 3) Izjava o postojanju funkcije unutrašnje kontrole i/ili da postoje sredstva za osiguranje da se unutrašnje procedure za kreditnu procenu primenjuju na efektivan način.

- 4) Izjavu o neophodnim profesionalnim vještinama članova grupa i odbora za procenu, uključujući i ekspertizu i iskustvo u kreditnoj proceni kao i njihovo usavršavanje putem adekvatnih programa za obuku.
- 5) Opis glavnih karakteristika unutrašnjeg kodeksa ponašanja ISKP-a.
- 6) Izjava o politikama kompenzacije osoblja obuhvaćenog u kreditnoj proceni koja neće uticati negativno u davanju nezavisnih i objektivnih kreditnih procena (na primer, potvrda da kompenzacija analitičara nije povezana sa odlukama kreditne procene, plaćena od procenjenih subjekata ili prihoda od klijenata i pretplatnika ISKP-a).
- 7) Detaljna informacija u vezi politika tarifa i komisija ISKP-a.
- 8) Izjava da osoblje obuhvaćeno u procesu kreditne procene nije angažovano u poslovnom odnosu sa ostalim procenjenim subjektima koji mogu ometati izdavanje nezavisnih procena i visoko kvalitetnih procena kreditnog rizika.

3. Neprekidno razmatranje

Pitanje:

- 1) Da li kreditne procene ISKP-a koji aplicira podležu neprekidnom razmatranju, putem razmatranja koje se obavlja najmanje jedanput godišnje za sve bitne aktivnosti?
- 2) Do koje su mere vaše kreditne procene odgovorne prema promenama u finansijskim uslovima?
- 3) Kakve postojeće procedure imate koje obezbeđuju da su nadležni autoriteti obavešteni na vreme o bitnim promenama i ukoliko da, koje su to promene?

Minimalna informacija koja se mora obezbediti CBK-u radi evidentiranja da su kriterijumi priznavanja prihvatljivi:

- 1) Opšta informacija o razmatranju kreditnih procena (na primer izvršeni proces na mestu, glavne karakteristike, delokrug, učestalost i ekipe/grupe obuhvaćenog osoblja, korišćena sredstva, tretiranje, glavne faze procesa praćenja, ažuriranje podataka, informacija koja je uzeta od procenjenih subjekata na razmatranje, automatski sistemi upozorenja, mehanizmi koji dozvoljavaju sistematske greške u kreditnim procenama koji se odražavaju u mogućim promenama u metodi procena itd).
- 2) Sažetak rezultata okončanih razmatranja.
- 3) Informacija o postojanju jednog instaliranog sistema za ponovno testiranje “*back-testing*” i koji funkcioniše najmanje jednu godinu.
- 4) Kontaktna lista sa višim rukovodstvom procenjenih subjekata (ova informacija se može obezbediti ukoliko se traži od strane nadležnog organa).

4. Transparentnost i obelodanjivanje/objavljivanje

Pitanje:

Kako i kome obelodanjujete načela metodologije koju koristite?

Minimalna informacija koje se mora obezbediti CBK-u radi evidentiranja da su kriterijumi priznavanja prihvatljivi:

- 1) Dokaz o objavljenim načelima metodologije koja je korišćena od ISKP-a u formulisanju kreditnih procena.
- 2) Opis korišćenih metoda radi javnog objavljivanja metodologije i uslova za pristup svim mogućim korisnicima kreditne procene.
- 3) Opis politika transparentnosti u vezi sa vrstom kreditnih procena: datih (*unsolicited*) ili traženih (*solicited*).

INDIVIDUALNE KREDITNE PROCENE

5. Pouzdanost i prihvatljivost na tržištu

Pitanje:

Kako možete dokazati vašu pouzdanost i prihvatljivost na tržištu?

Minimalna informacija koja se mora obezbediti CBK-u radi evidentiranja da su kriterijumi priznavanja prihvatljivi:

1) Svaki dokaz koji potvrđuje /demonstrira podršku tržišta u kreditnim procenama, kao što su: deo tržišta, broj procenjenih subjekata, koliko dugo je ISKP bio aktivan na tržištu, stečeni prihodi od aktivnosti procena.

6. Transparentnost i obelodanjivanje/objavljivanje

Pitanja:

- 1) Kako mislite, da su individualne kreditne procene pristupačne pod jednakim uslovima i najmanje za sve institucije koje imaju legitimne interese za ove kreditne procene?
- 2) Posebno, kako mislite da su kreditne procene pristupačne pod jednakim uslovima kako za domaće stranke tako i za strane (ne domaće) koje imaju legitimne interese u ovim kreditnim procenama?

Minimalna informacija koja se mora obezbediti CBK-u radi evidentiranja da su kriterijumi priznavanja prihvatljivi:

1) Detaljan opis procedura na snazi za objavljivanje (obelodanjivanje).

MAPING

Pitanje: Nema

Minimalna informacija koja se mora obezbediti CBK-u radi izvršenja povezivanja (*mapping-a*) kreditne procene izloženosti osim pozicija sekuritizacije:

- 1) Definisane neuspeha (*default*).
- 2) Akumulirana stopa neuspeha (*Cummulative Default rate – CDR*) za period veći od tri godine za svaku kategoriju kreditne procene (obezbediti na godišnjoj osnovi, ukoliko se ISKP priznaje) i još najmanje dva zadnja CDR-a ukoliko su na raspolaganju.
- 3) 10-godišnji prosek trogodišnjih CDR-a. Ukoliko nije na raspolaganju, jedan indikator očekivanja ISKP-a u vezi sa stopom neuspeha dugoročnih instrumenata.
- 4) Informaciju o ciljanoj verovatnoći neuspeha za svaku kategoriju kreditne procene ukoliko je korišćena ciljano verovatnoća neuspeha.
- 5) Opis metodologije za obračun CDR-a: izbor grupe/*pool* (statična naspram onoj dinamičnoj/regulisanoj, definisanje neuspeha, prikupljanje neuspeha (mehanizam prožimanja).
- 6) Statistički značaj stopa neuspeha.
- 7) Dinamične karakteristike metodologije procene (u jednom određenom vremenu ili tokom čitavog cikla metodologije).
- 8) Značenje kategorija kreditne procene.
- 9) *Gama* kreditne vrednosti koju određuje ISKP.
- 10) Vremenski rok kreditnih procena.
- 11) Tranzitne matrice.
- 12) Geografska pokrivenost.

Minimalna informacija koja se mora obezbediti CBK-u radi izvršenja povezivanja (mapping-a) kreditne procene pozicija sekuritizacije:

- 1) Definisanje neuspeha na osnovu kojih se obračunavaju stope neuspeha.
- 2) Podaci učinka procene, praćene jednim objašnjenjem njenih glavnih karakteristika (na primer osnovni razlozi za određivanje vremenskog perioda o kojem je izvršena studija i kako izdata kreditna procena utiče na studije performanse procene, kako se obračunava sezonalni period).
- 3) Podaci o gubicima i oporavljenim delovima u slučaju neuspeha.
- 4) Informacija koje se odnosi na gore navedenu tačku 8 do tačke 12.

*KEBN – Komitet za Evropski Bankarski Nadzor – Uputstvo o priznavanju ISKP-a.